

Miroljub Labus

**Svojina
i
korporativno upravljanje**

Pravni fakultet u Beogradu

22. Mart 2008.g.

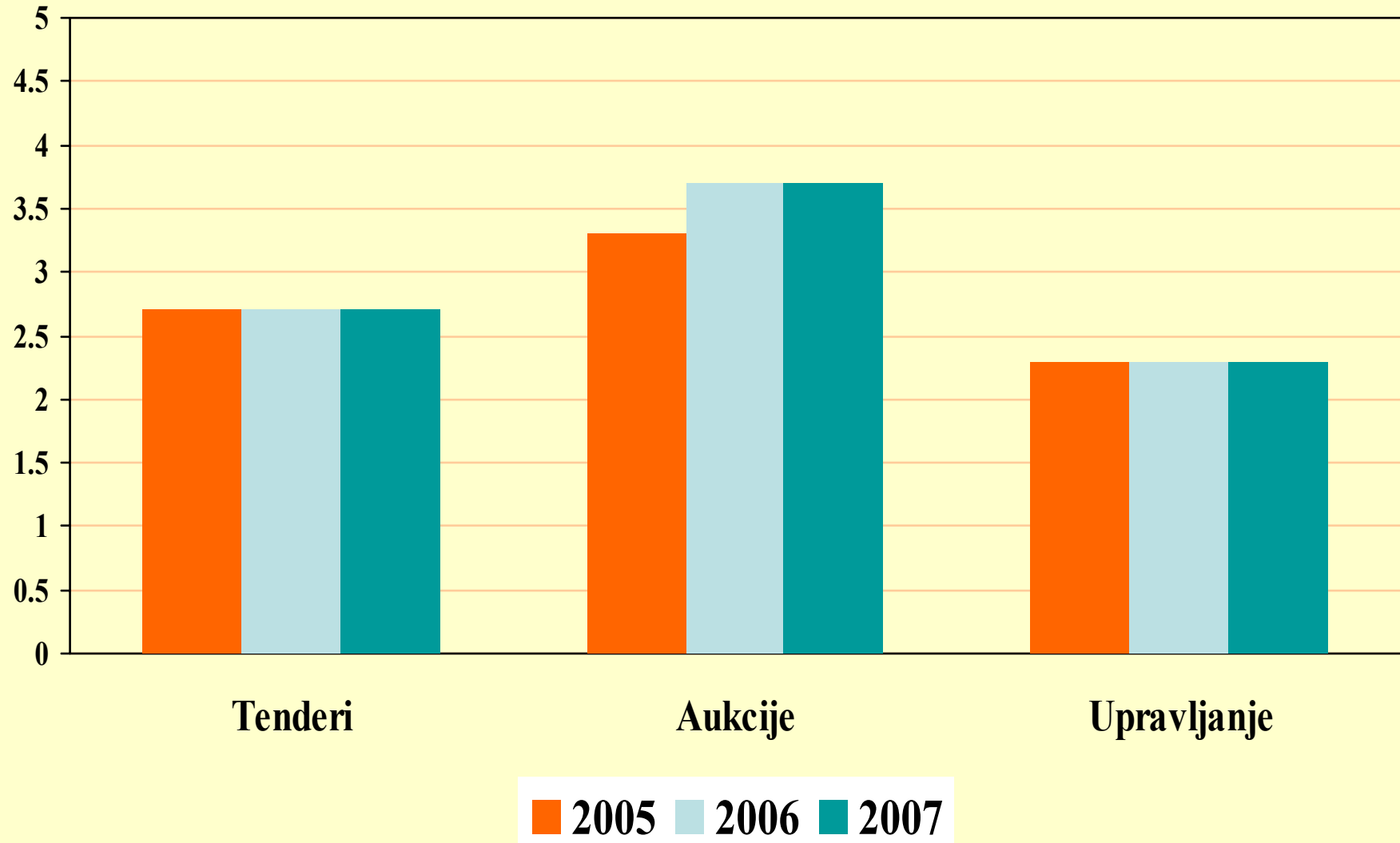
Teme

- **Vlasnička struktura**
- **Odnos principala i agenta**
- **Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta**
  - **Koncentracija vlasništva i privatizacija**
  - **Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva**
  - **Ponuda za preuzimanje**
  - **Zaštita malih akcionara**
  - **Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora**

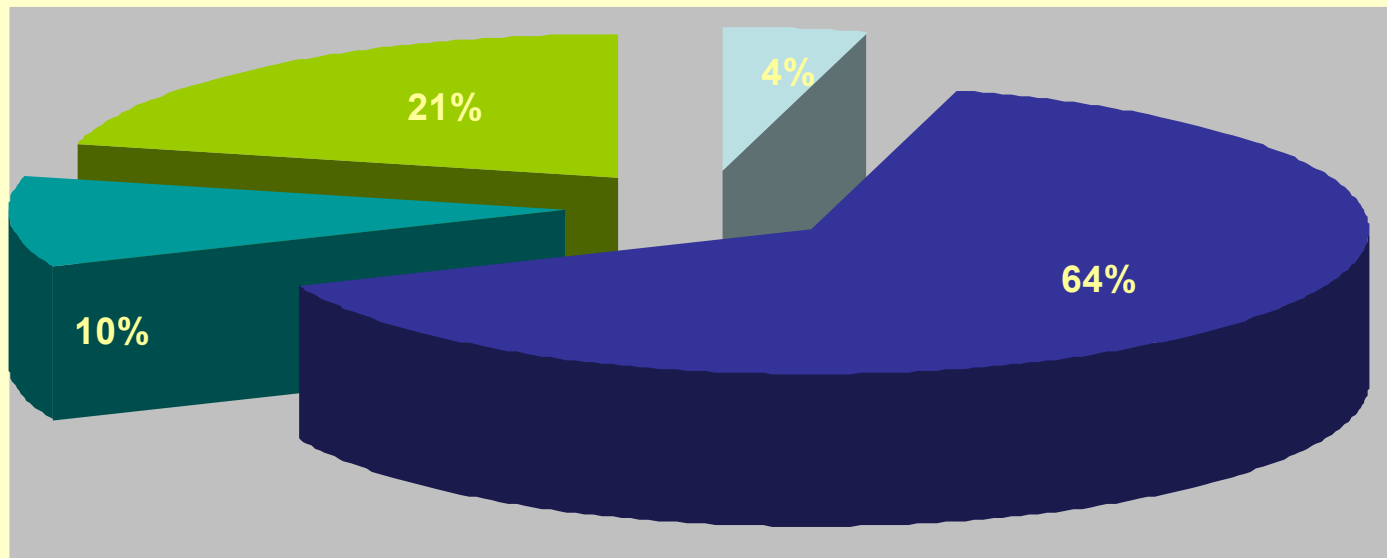
Svojina i upravljanje

- Različiti oblici svojine podrazumevaju različita prava na upravljanje i prisvajanje**
- U okviru istog oblika svojine odnos duga i akcijskog kapitala utiče na upravljanje preduzećima**
- Individualni i institucionalni investitori**

EBRD: Ocena privatizacije i korporativnog upravljanja (od 1 do 4.5)

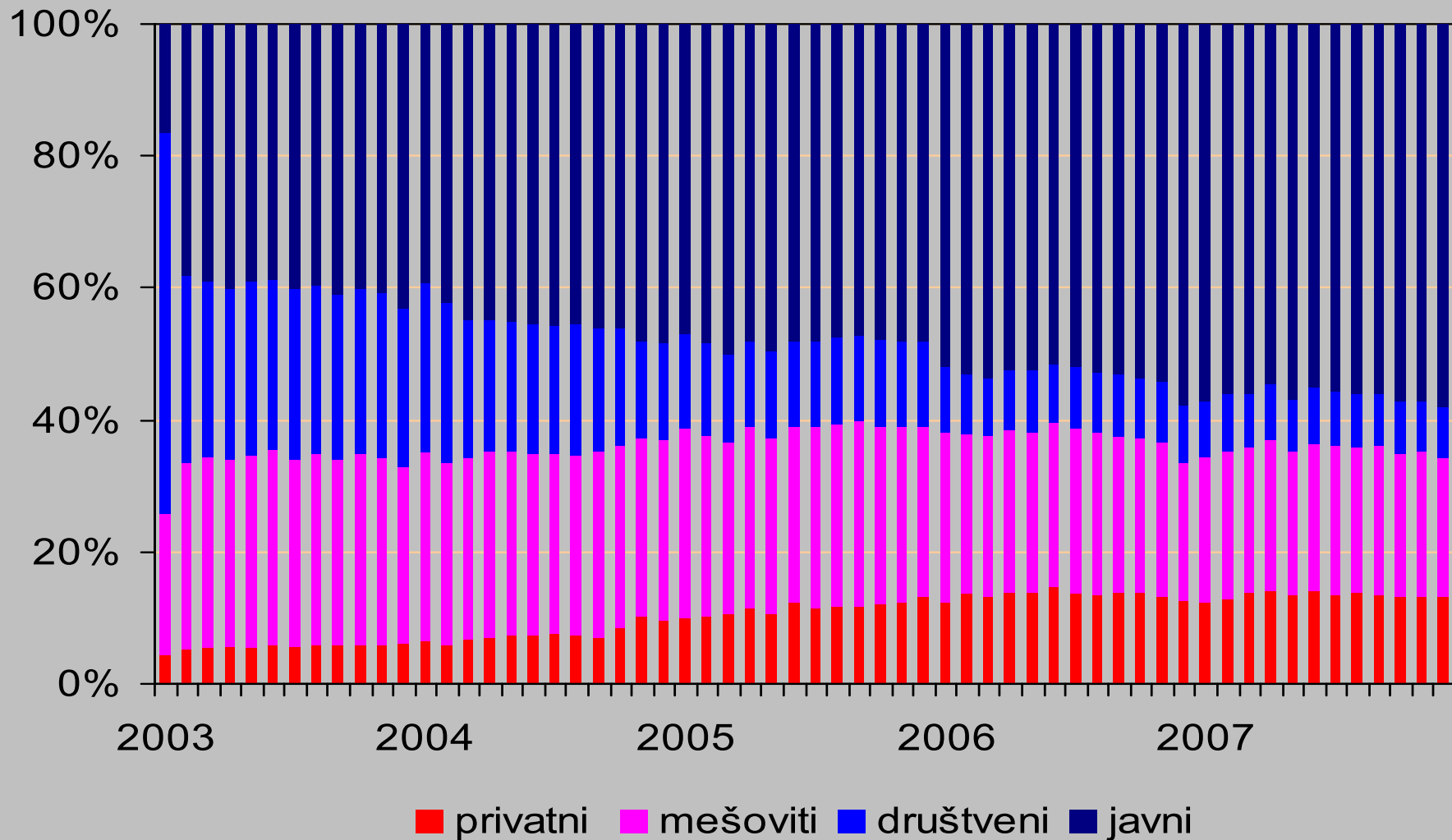

Vlasnička struktura BDP-a u Srbiji 2007

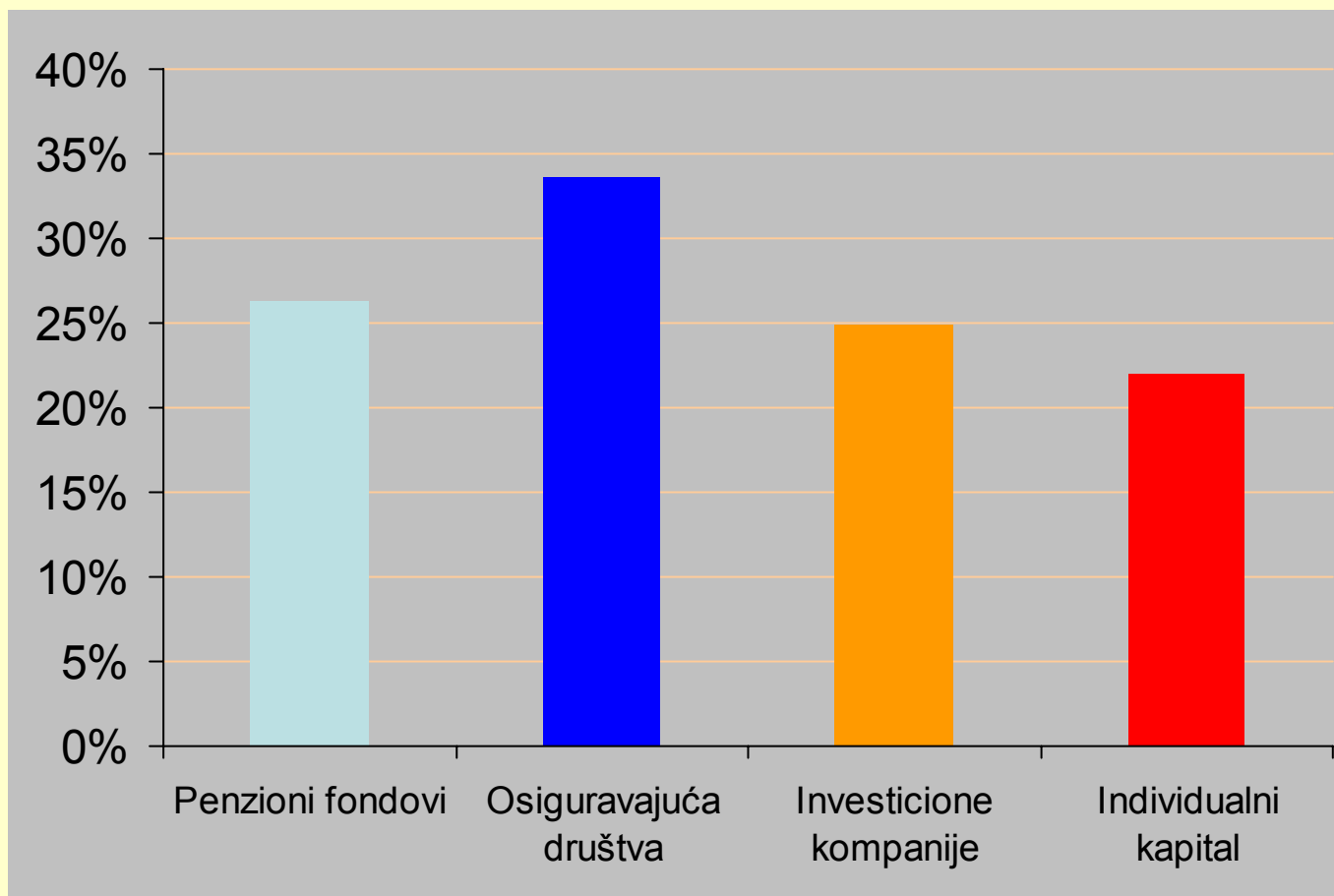

■ društvena ■ privatna ■ mešovita ■ državna

Preraspodela: Vlasnička struktura fonda plata

Struktura ulaganja u OECD zemljama

Teme

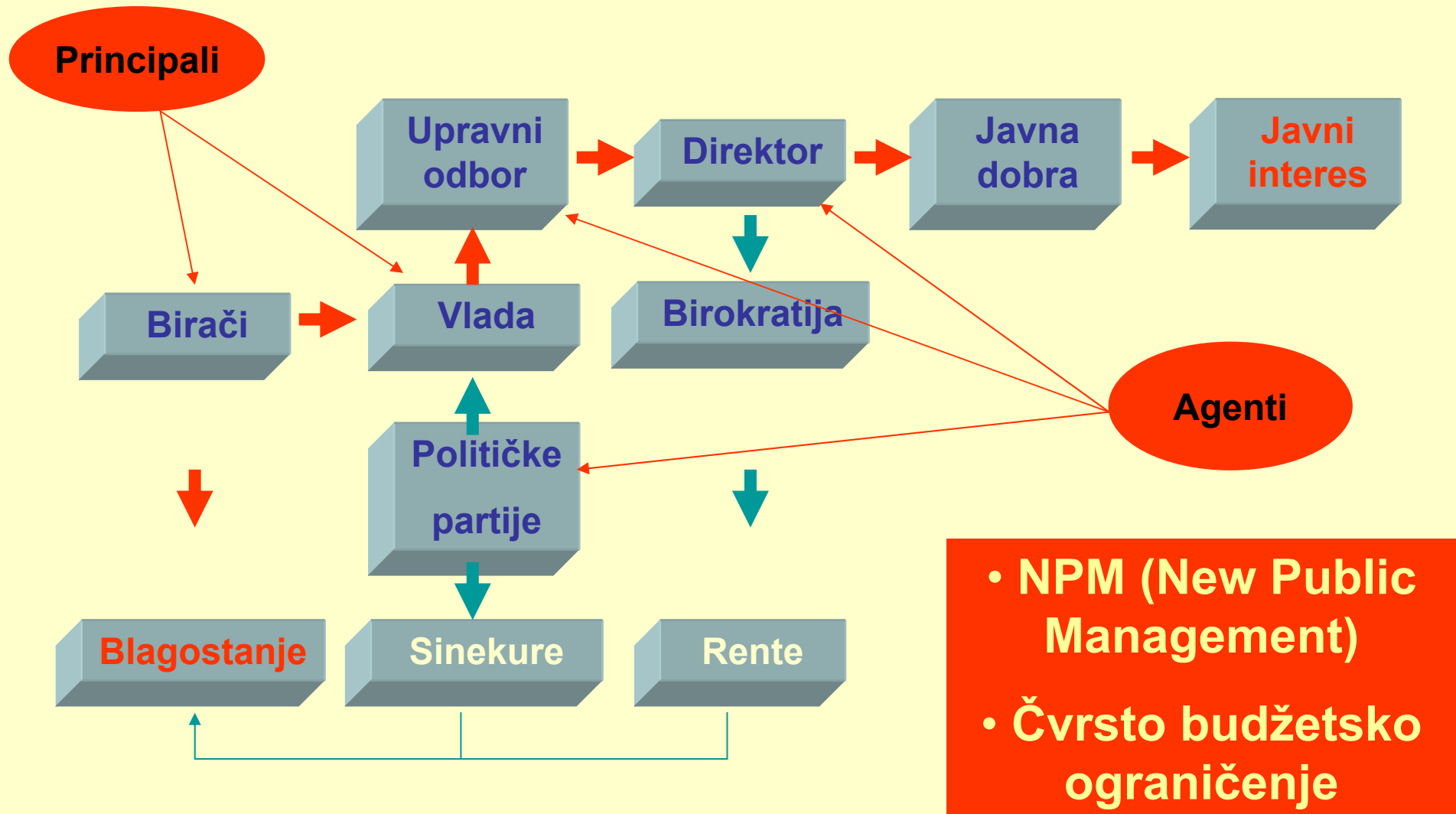
- **Vlasnička struktura**
- **Odnos principala i agenta**
- **Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta**
  - **Koncentracija vlasništva i privatizacija**
  - **Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva**
  - **Ponuda za preuzimanje**
  - **Zaštita malih akcionara**
  - **Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora**

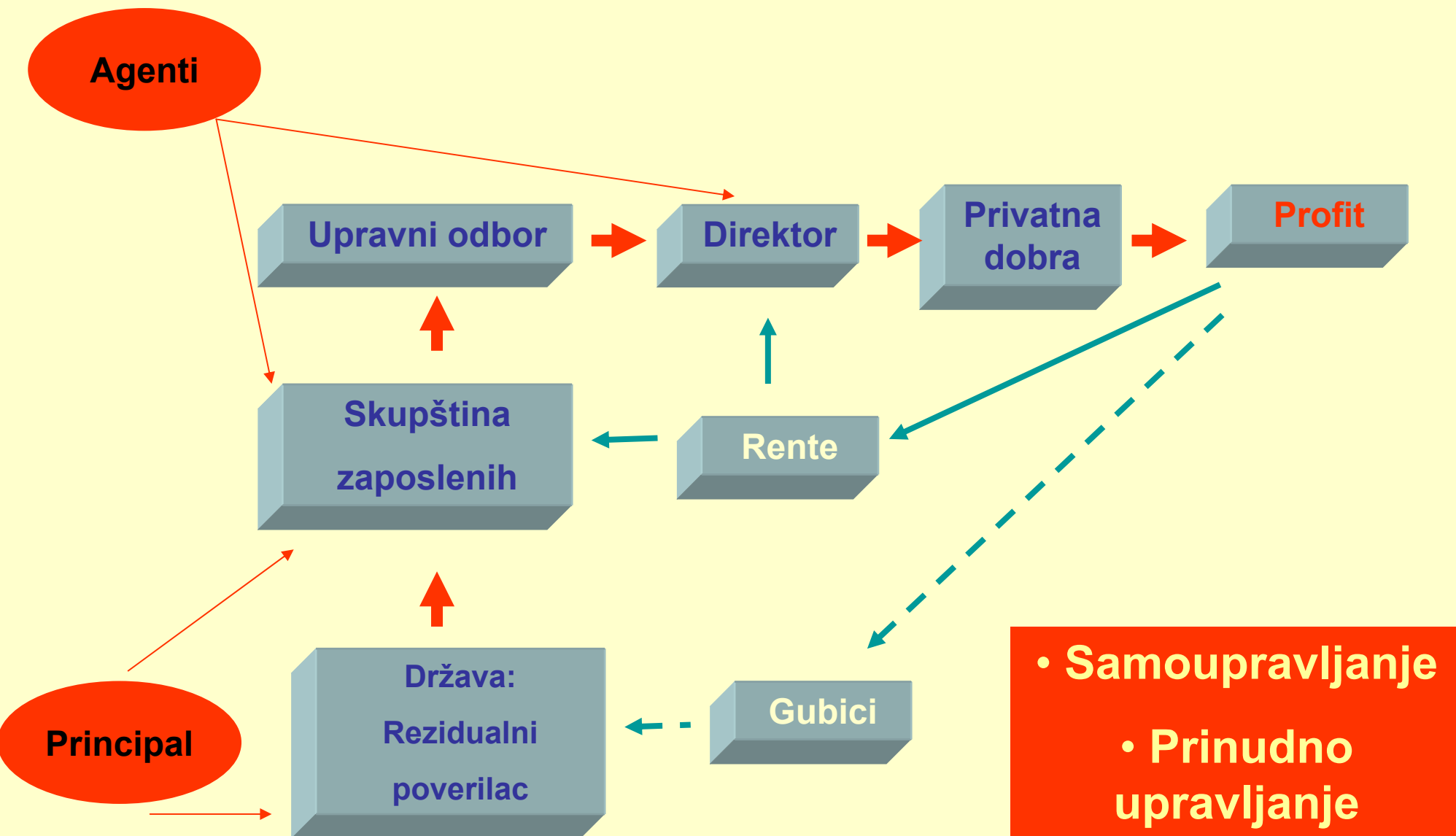
Odnos principala i agenta

- **Razdvajanje svojine od upravljanja**
- **Agent (punomoćnik)**
  - Radi u ime i za račun principala (vlastodavca)
  - Dobija naknadu za svoj rad (rezultate rada)
- **Principal**
  - Daje ovlačenje agentu
  - Kontroliše (nadgleda) rad agenta
- **Problemi vezani za rizik**
- **Rizik principala**
  - Kontrola nikada nije savršena zbog nedostatka ili kašnjenja informacija
  - Agent može da radi u svom sopstvenom interesu, a ne u interesu principala
- **Rizik agenta**
  - Može da izgubio posao
  - Nekada se moraju donositi dugoročne odluke koje nemaju odmah pozitivan efekat

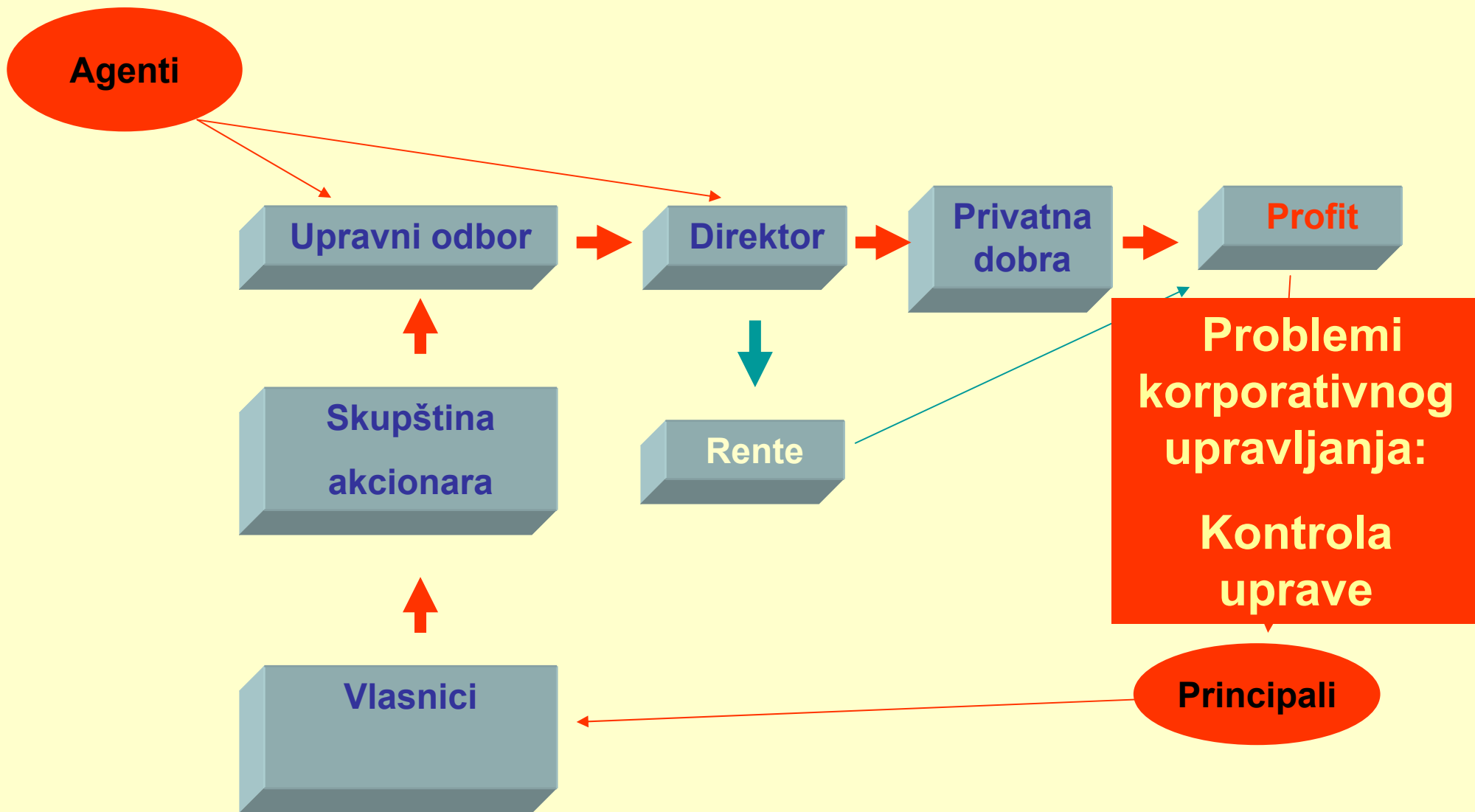
Odnos principala i agenta: Državna svojina

Odnos principala i agenta: Društvena svojina

Odnos principala i agenta: Privatna svojina

Teme

- **Vlasnička struktura**
- **Odnos principala i agenta**
- **Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine**
  - **Koncentracija vlasništva i privatizacija**
  - **Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva**
  - **Ponuda za preuzimanje**
  - **Zaštita malih akcionara**
  - **Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora**

Modeli

1. Koncentracija vlasništva

- Pojednostavljuje odlučivanju u skupštini akcionara
- Sputava berzu i finansijske investitore
- Otvara pitanje zaštite malih akcionara

2. Berzanske transakcije

3. Preuzimanje firme preko ponude za preuzimanje

4. Personalna unija vlasnika i uprave firme

- Smanjuje nelojalnost uprave
- Povećava neprofesionalnost uprave

5. Menadžerski ugovori

- Kaknada za slučaj otpuštanja
- Plata prema rezultatima rada
- Dugoročni ugovori

6. Sastav upravnog odbora

Teme

- **Vlasnička struktura**
- **Odnos principala i agenta**
- **Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine**
  - **Koncentracija vlasništva i privatizacija**
  - **Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva**
  - **Ponuda za preuzimanje**
  - **Zaštita malih akcionara**
  - **Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora**

Privatizacija: Tri modela

	Naknada		Kupci		Predmet		Obavez- nost		Prihodi	
	Da	Ne	Inves- titori	Zapos- leni	Akcije	Firma	Da	Ne	Inter- no	Ekster- no
	Tržišna	Popust								
Prodaja sa diskontom	✓			✓	✓			✓	✓	✓
Besplatna podela		✓		✓	✓			✓		
Prodaja	✓		✓		✓	✓	✓			✓

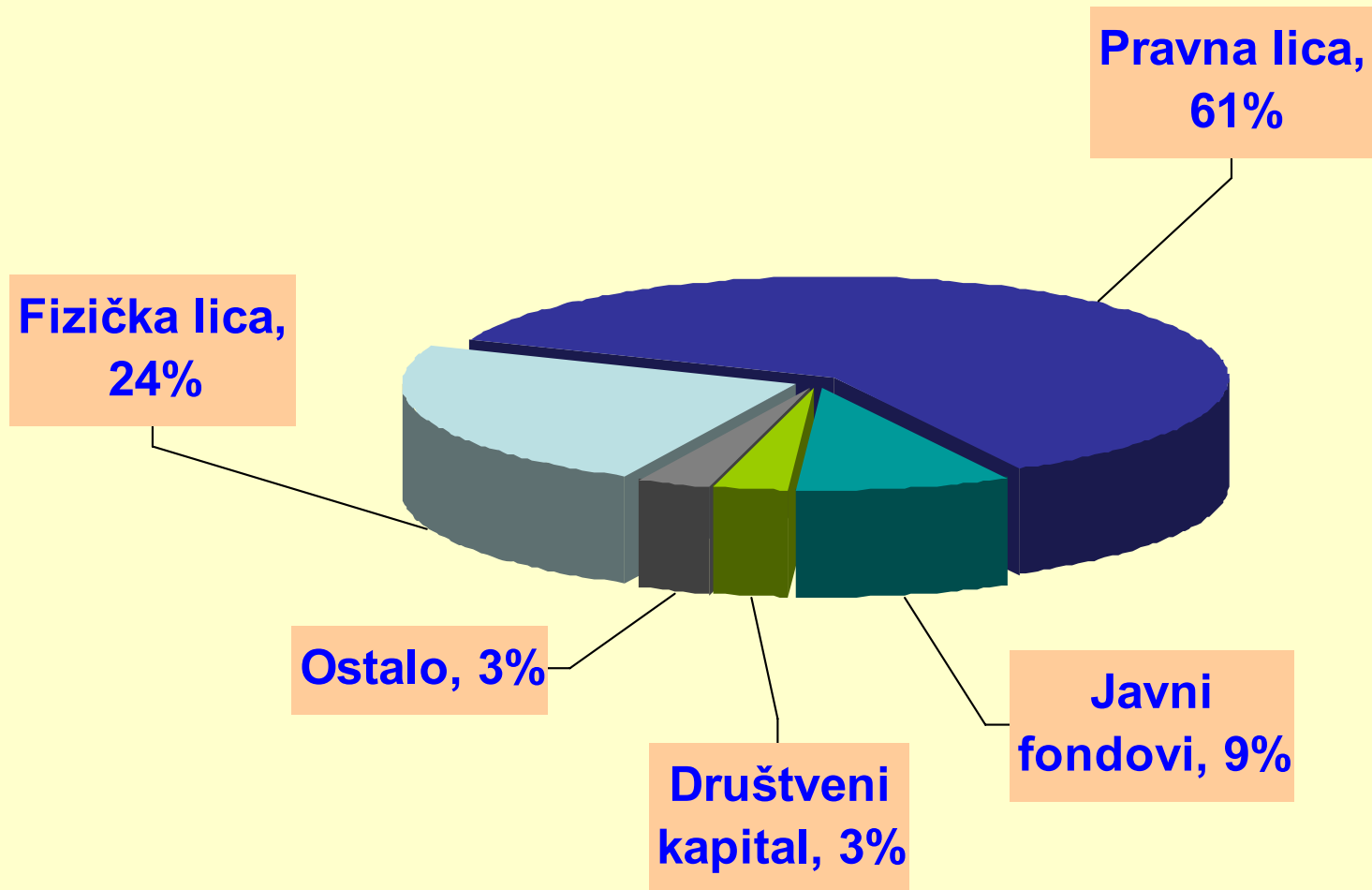
Formiranje novih vlasnika

Modeli privatizacije	Dominantni vlasnici	Vlasnici korisnici	Rezidualni vlasnici
Prodaja uz diskont	Zaposleni u preduzeću	Penzioni fond Fond za zapošljavanje Fond za razvoj Društvena svojina	Društvena svojina Privatizacioni fond
Besplatna podela	Zaposleni u državnom ili društvenom sektoru	Penzioni fond Fond za razvoj Fond za zapošljavanje Državni budžet	Akcijski fond
Prodaja	Investitori	Državni budžet	Svi građani

Struktura akcionarske svojine

Tip svojine	<i>AD1885</i>	<i>CRHOV</i>
Državni kapital	5%	
Javni fondovi	12%	9%
Društveni kapital	3%	3%
Privatna svojina fizičkih lica	23%	24%
Privatna svojina pravnih lica	53%	61%
Konzorcijumi	3%	
Ostalo		3%

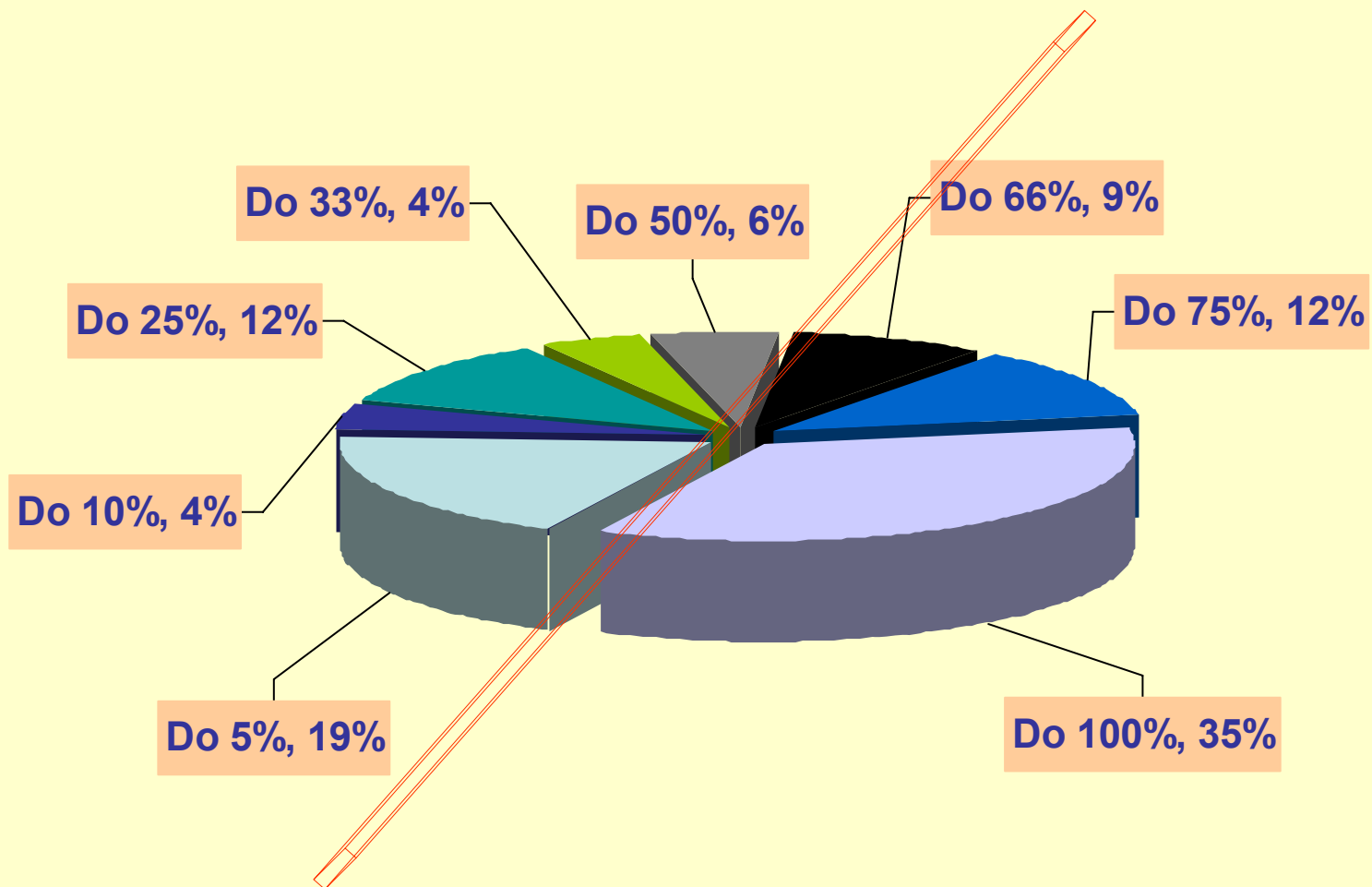
Bipolarna struktura vlasnika preduzeća

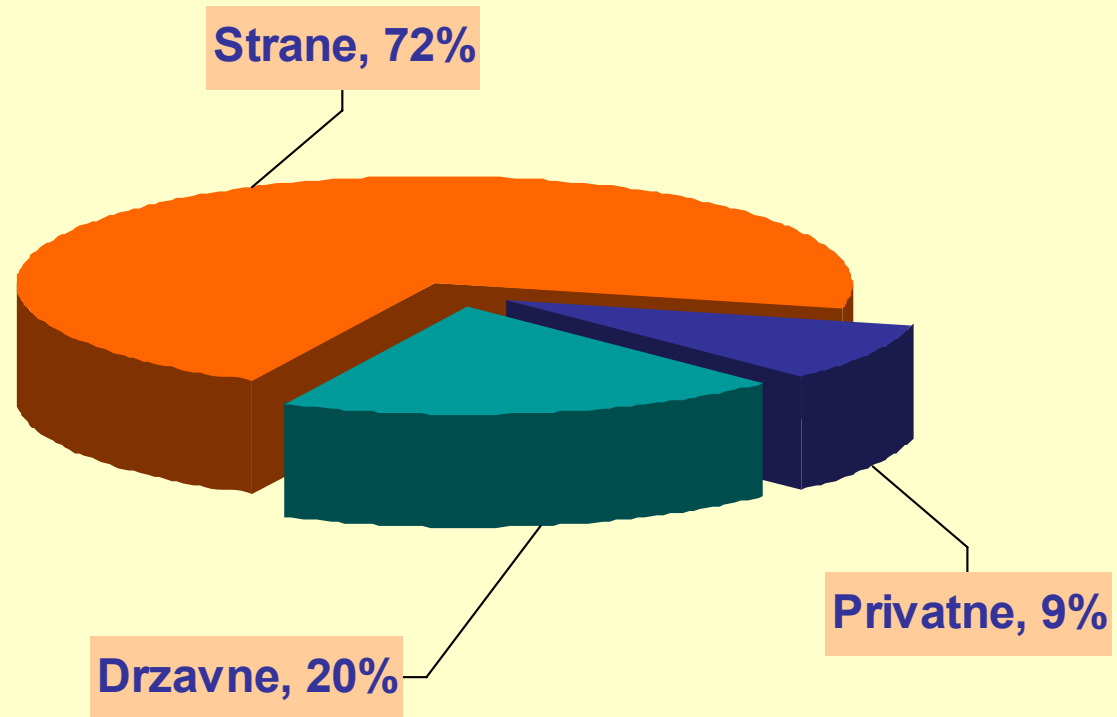
Koncentracija akcionarske svojine

	<i>AD1885</i>		<i>CRHOV</i>
Rasponi	Po preduzeću	Po kapitalu	Po broju akcionara
Izmedju 0% i 5%	26.3%	19.0%	99.5%
Izmedju 5% i 10%	3.8%	4.0%	0.1%
Izmedju 10% i 25%	11.4%	11.5%	0.2%
Izmedju 25% i 33%	4.6%	4.3%	0.0%
Izmedju 33% i 50%	5.6%	5.6%	0.0%
Izmedju 50% i 66%	7.7%	8.8%	0.0%
Izmedju 66% i 75%	23.1%	11.8%	0.1%
Izmedju 75% i 100%	17.4%	35.1%	0.1%

Bipolarna struktura akcionarskog kapitala

Vlasnička struktura banaka

Faktori koncentracije

- Svojina državnih organa ne utiče na koncentraciju akcionarskog vlasništva
- Državni fondovi jasno podržavaju malu koncentraciju, a destimulišu veliku koncentraciju
- Rezervisana društvena svojina i svojina fizičkih lica podržavaju malu koncentraciju, ali je njihov uticaj na veliku koncentraciju neodredjen
- Privatna svojina pravnih lica ne podržava malu koncentraciju i veoma favorizuje veliku koncentraciju
- Konzorcijumi takodje ne podržavaju malu koncentraciju, ali je njihov uticaj na veću koncentraciju protivrečan

Novi i stari problemi

- Privatizacija u Srbiji je pomogla da se reši problem vlasničke kontrole nad preduzećima, ali je visoka koncentracija svojine stvorila nove probleme
- Visoka koncentracija akcionarske svojine i skromna zaštita manjinskih akcionara su ogromne prepreke za razvoj korporativnog sektora na bazi ulaganja finansijskih investitora
- Berza traži disperziju vlasništva
- Samo tri kompanije na listingu Beogradske berze

Teme

- Vlasnička struktura
- Odnos principala i agenta
- Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine
  - Koncentracija vlasništva i privatizacija
  - **Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva**
  - Ponuda za preuzimanje
  - Zaštita malih akcionara
  - Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora

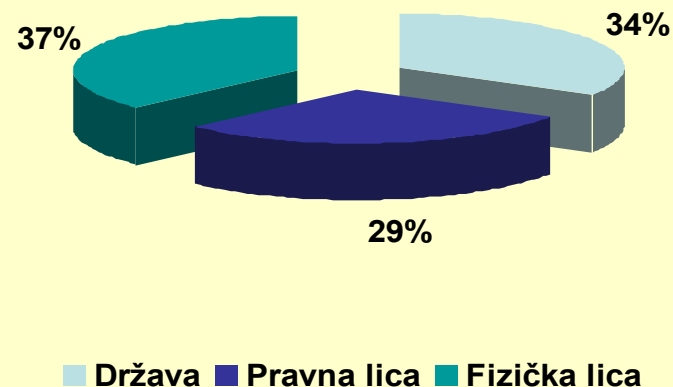
Beogradska berza: Uslovi za listing

Potrebni uslovi	A	B
Minimalan iznos kapitala	10 miliona evra	4 miliona evra
Trajanje kompanije	36 meseci	
Revizija finansijskih izveštaja	MRS (IAS) sa pozitivnim mišljenjem	
Distribucija akcionarskog kapitala	- da je najmanje 25% akcijskog kapitala u vlasništvu manjinskih akcionara ili - 5 miliona evra u vlasništvu najmanje 250 akcionara ili - minimum 500 akcionara	- da je najmanje 25% akcijskog kapitala u vlasništvu manjinskih akcionara ili - 2 miliona evra u vlasništvu najmanje 100 akcionara ili - minimum 500 akcionara
Isplata dividendi po prioritetnim akcijama	Najmanje u visini koja je definisana odlukom	

Struktura vlasništva: Energoprojekt holding

Redosled prvih 10 akcionara po broju akcija

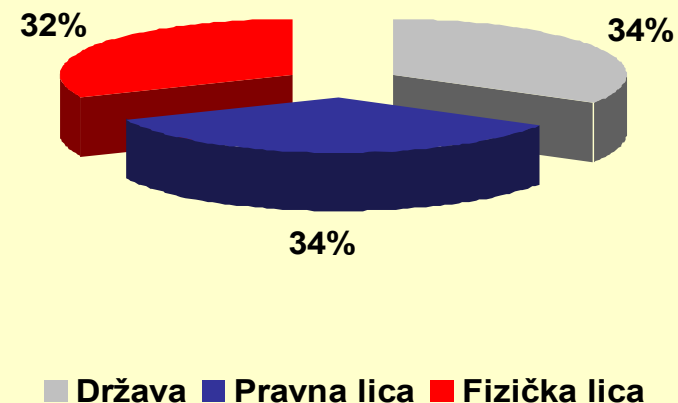
Rbr	Akcionar	Broj akcija	% od ukupne emisije
1	AKC. FOND REPUBLIKE SRBIJE	2,114,440	24.1%
2	REPUBLIČKI FOND ZA PIO	824,295	9.4%
3	HYPO ALPE-ADRIA-BANK AG	466,610	5.3%
4	ZB INVEST DOO ZA UPR.INVEST.FO	430,468	4.9%
5	EAST CAPITAL ASSET MANAG.	311,651	3.6%
6	PRIVREDNA BANKA ZAGREB D.D.	231,021	2.6%
7	RAIFFEISEN ZENTRALBANK	164,534	1.9%
8	IBT	146,409	1.7%
9	KASTODI RAČUN	139,183	1.6%
10	GUSTAVUS CAPITAL ASSET MNGT.	113,216	1.3%
	Subtotal	4,941,827	56.4%
11	Ostala pravna lica	557,980	6.4%
12	Fizička lica	3,260,722	37.2%
	Total	8,760,529	100%

Broj akcionara: 8.521

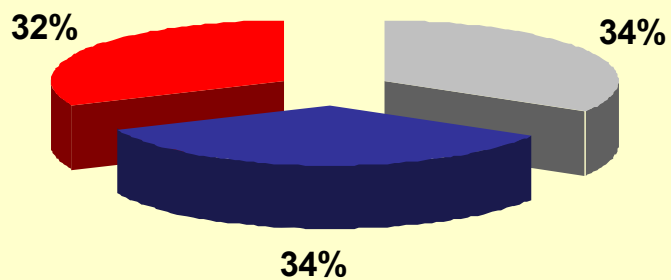
Struktura vlasništva: Tigar a.d. Pirot

Rbr	Akcionar	Broj akcija	% od ukupne emisije
1	AKC. FOND REPUBLIKE SRBIJE	429.429	25.0%
2	REPUBLIČKI FOND ZA PIO	149.981	8.7%
3	IBT	130.820	7.6%
4	RAIFFEISEN ZENTRALBANK	87.686	5.1%
5	HYPO ALPE-ADRIA-BANK AG SOCIETE GENERALE	65.225	3.8%
6	YUGOSLAV BANK BANK AUSTRIA	31.101	1.8%
7	CREDITANSTALT	27.073	1.6%
8	GLOBAL UND.SEC.MAS.FUND	17.664	1.0%
9	TELEKOMUNIKACIJA DOO	16.308	0.9%
10	VIT-BEL DOO NIŠ	16.204	0.9%
	Subtotal	971.491	56.5%
11	Ostala pravna lica	201.472	11.7%
12	Fizička lica	545.497	31.7%
	Ukupno	1.718.460	100.0%

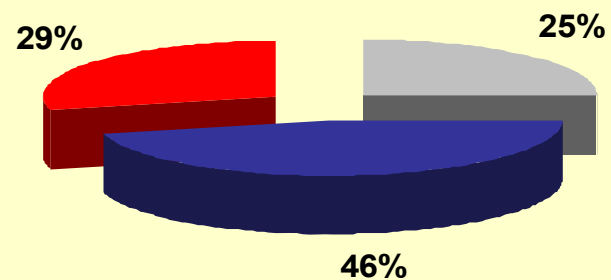

Broj akcionara: 4.962

Struktura vlasništva posle skorašnjih promena: Tigar a.d. Pirot

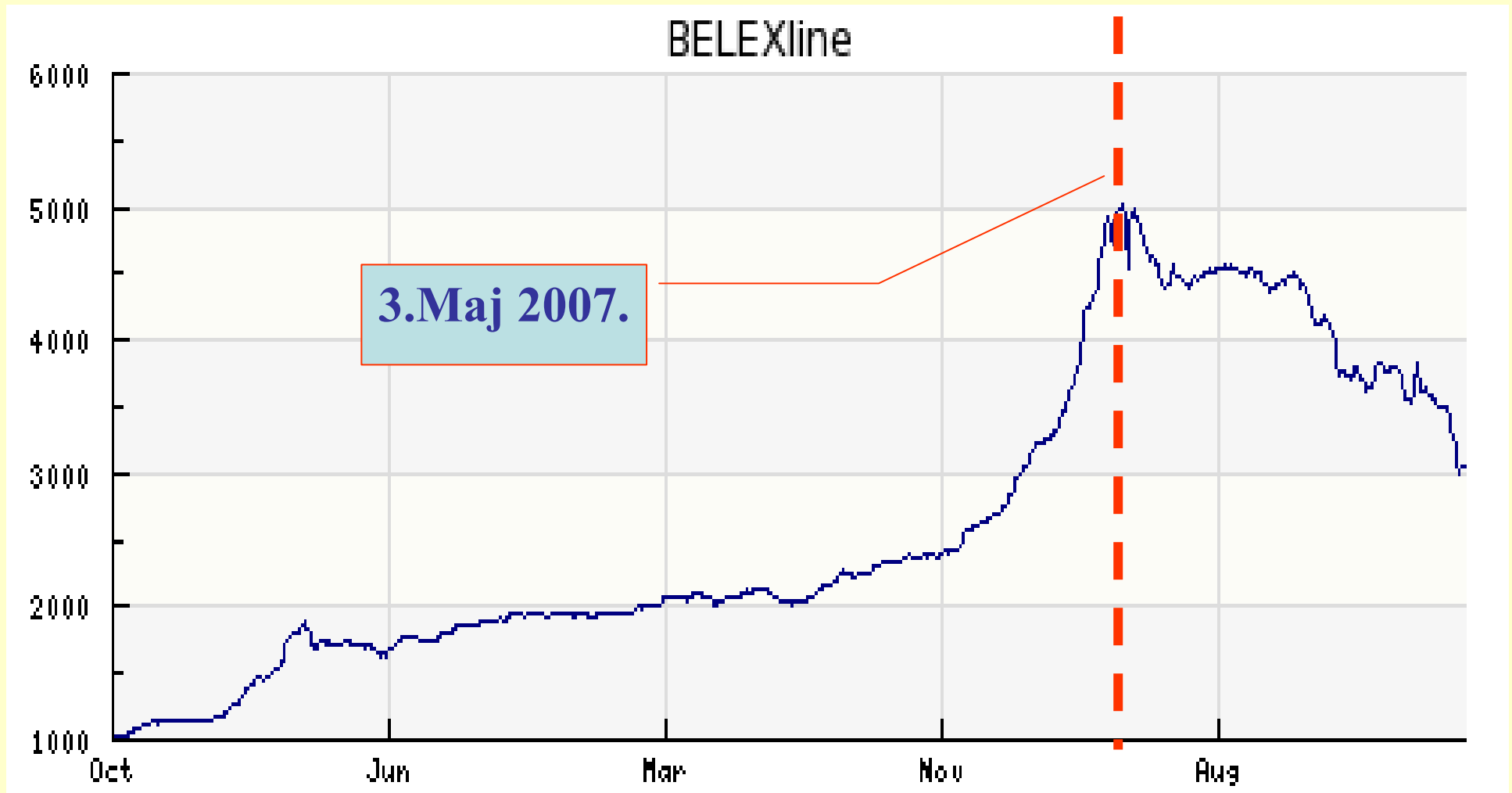
■ Država ■ Pravna lica ■ Fizička lica

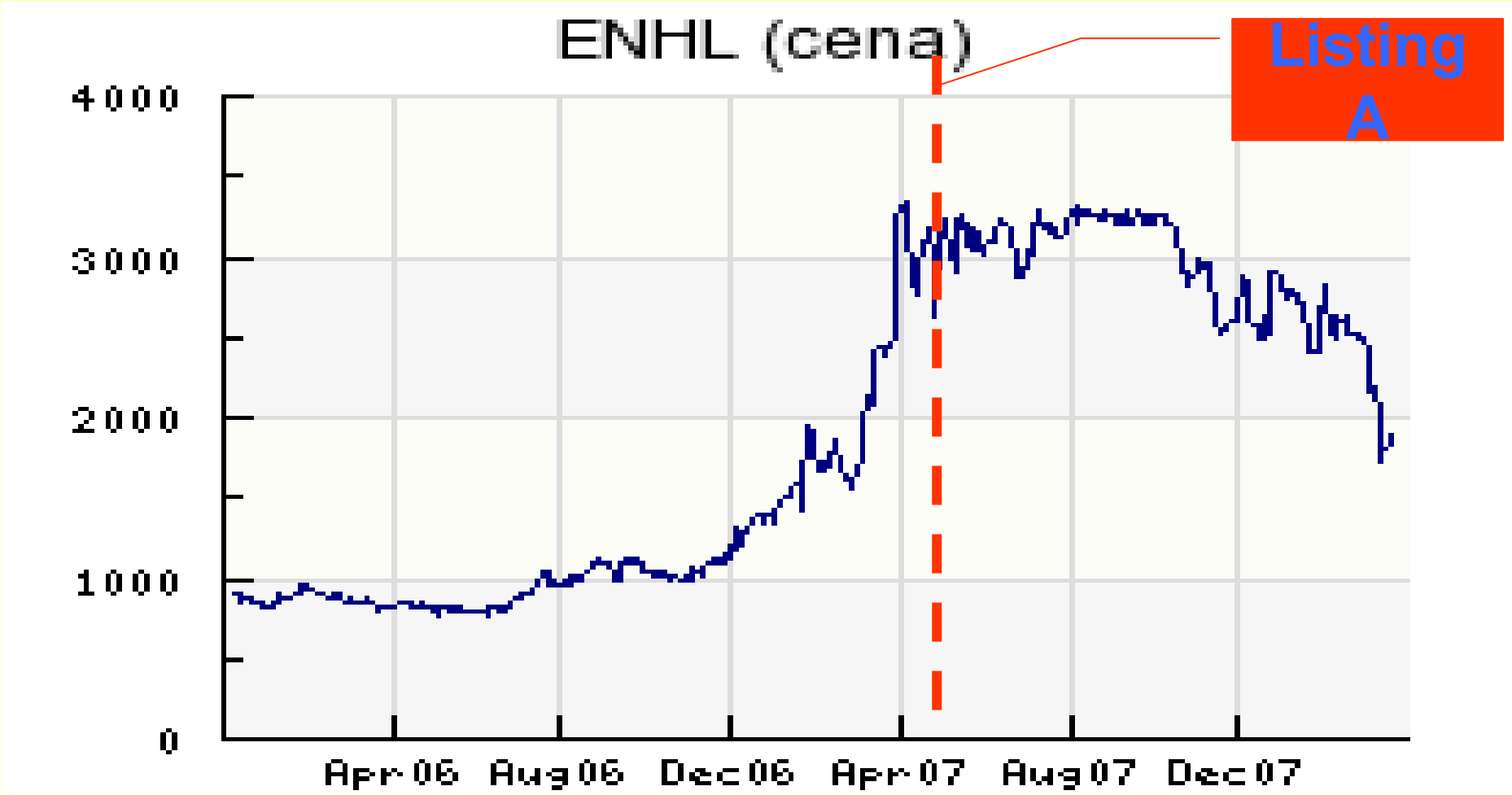
■ Država ■ Pravna lica ■ Fizička lica

Beogradska berza:

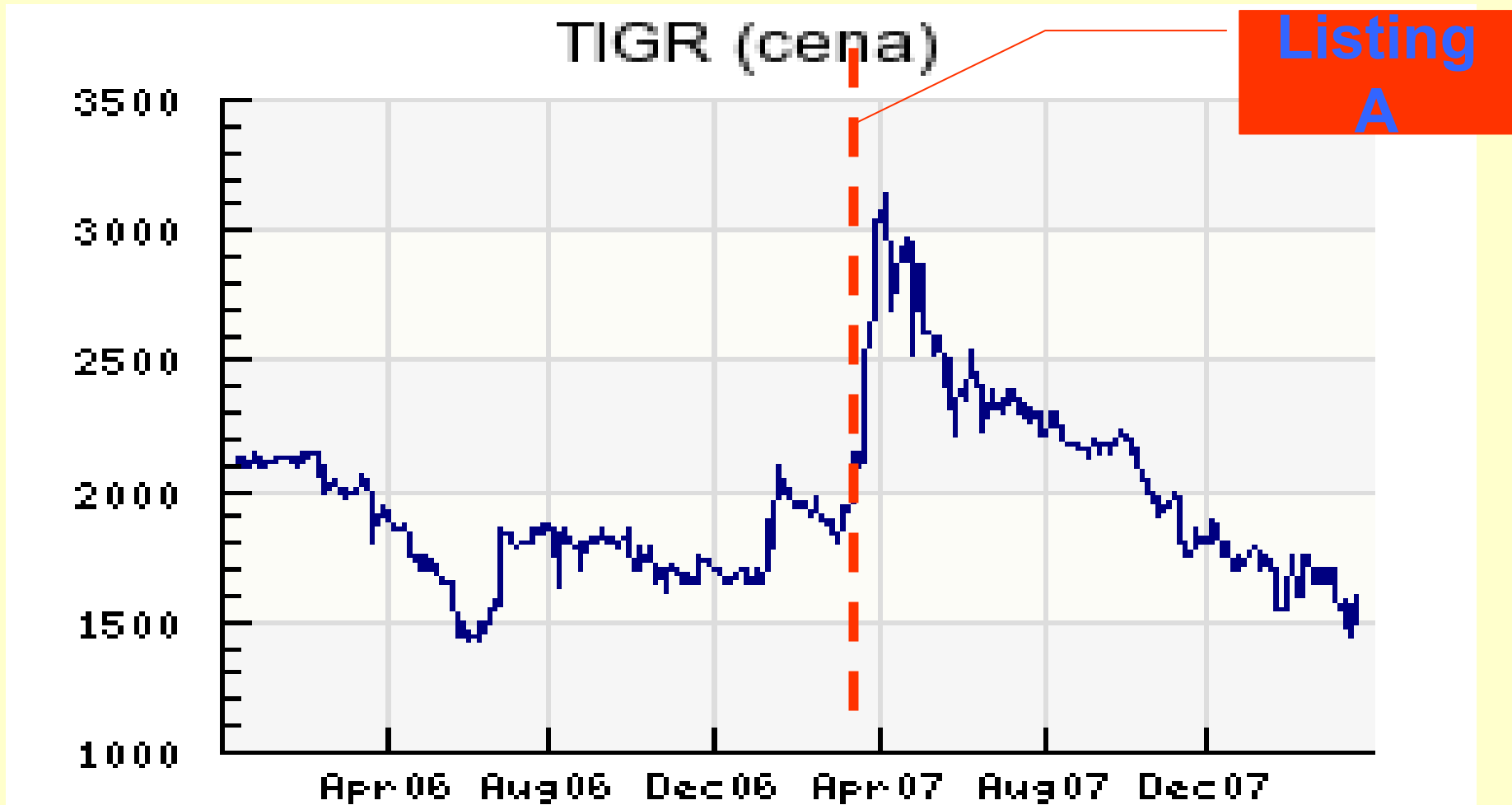
20.12.03. – 20.03.08.

Prednosti listinga: Cena akcija Energoprojekt holdinga na Beogradskoj berzi

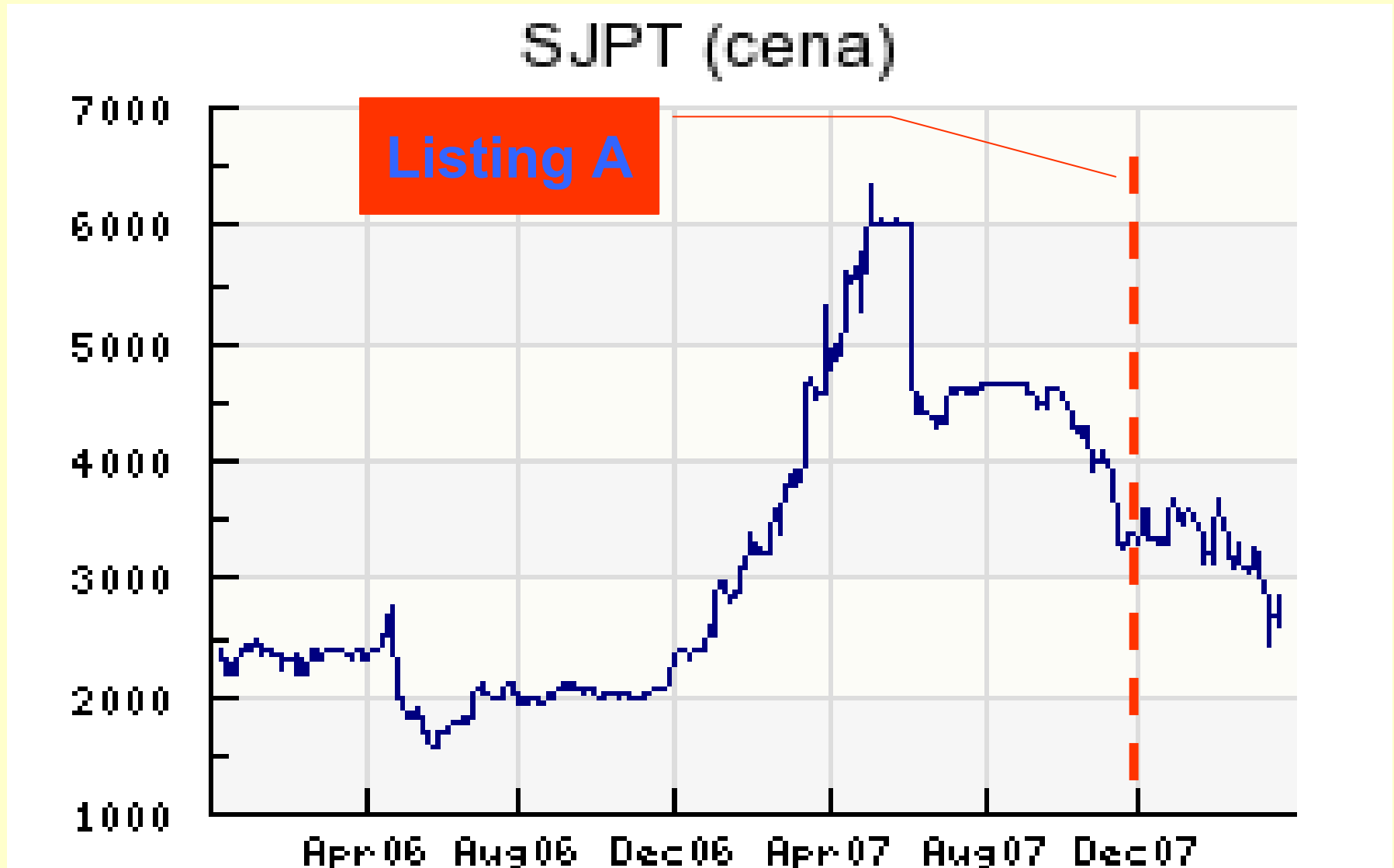

Prednosti listinga: Cena akcija Tigra na Beogradskoj berzi

Prednosti listinga: Cena akcija Soja protein na Beogradskoj berzi

Teme

- Vlasnička struktura
- Odnos principala i agenta
- Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine
  - Koncentracija vlasništva i privatizacija
  - Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva
  - **Ponuda za preuzimanje**
  - Zaštita malih akcionara
  - Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora

Uloga preuzimanja

- Nije bilo preuzimanja pre 2004
- To je značajan vid privlačenja stranih investicija
  - Ukupna vrednost preuzimanja u 2005/06 godini veća od ukupnog prometa hartija od vrednosti na Belex-u
- Privatizacija banaka od strane stranih investitora najčešće preko prijateljskog preuzimanja
- Neprijateljska preuzimanja u mnogim slučajevima gde se privatizacija odvija i kroz kupovinu akcija malih akcionara
- Preuzimanje je dugo bilo zamena za berzansku trgovinu akcijama
  - Medjutim od juna 2006 preuzimanje je dozvoljeno samo ako se prethodno akcije kotiraju na berzi (tri meseca)
  - Ako je pre juna 2006 godine neko kupio najmanje 25% akcija neke kompanije, može da nastavi sa preuzimanje i čak ako se te akcije ne kotiraju na berzi
- Sa preuzimanje značajno je unapredjeno korporativno upravljanje u privatizovanim firmama

Statistika

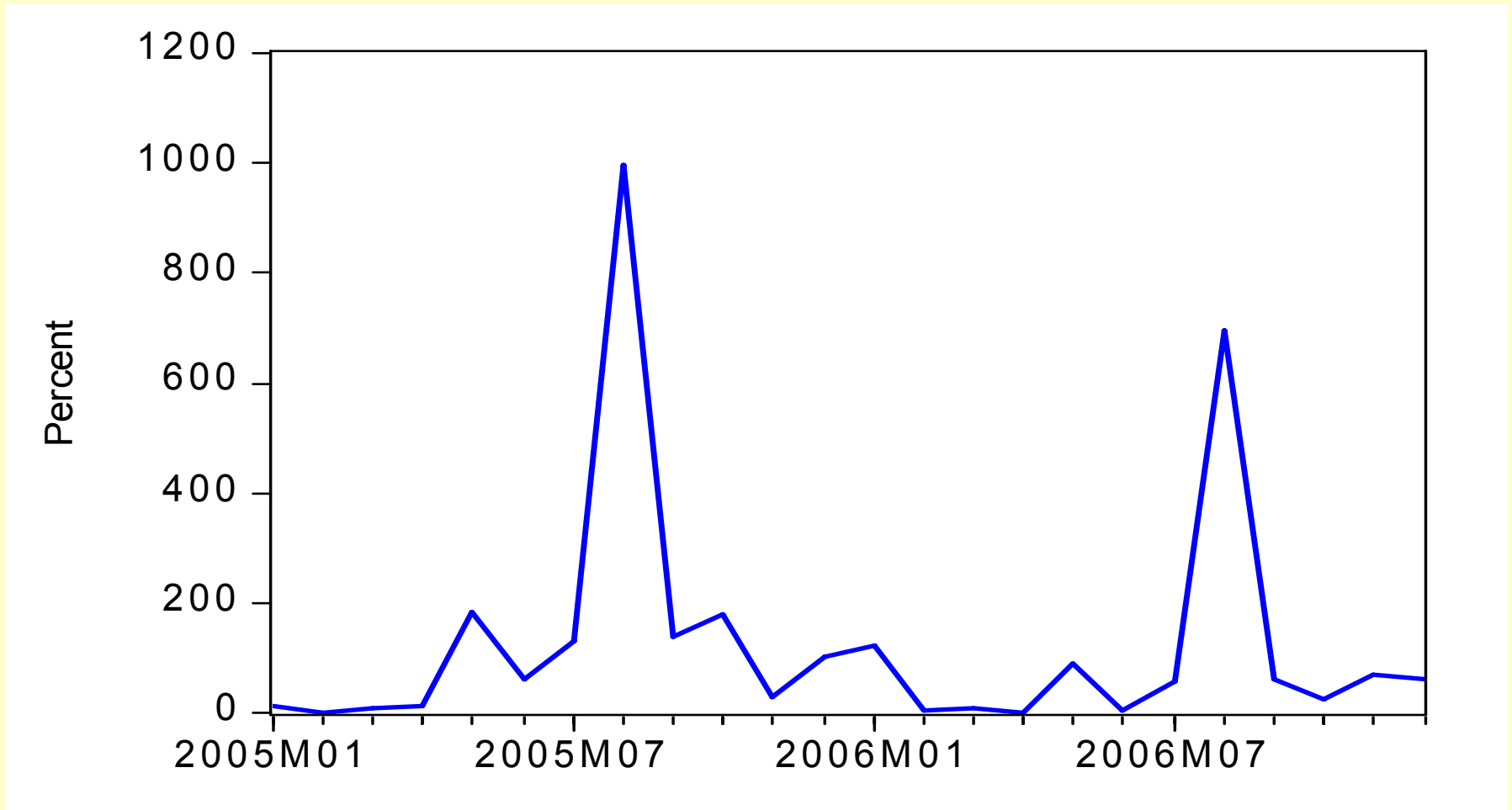
Tržišna vrednost transakcija (milioni evra)

	2004	2005	2006
Ponuda za preuzimanje			
Preduzeća	114	151	650
Banke	55	428	247
Ukupno	170	578	897
Broj ponuda	30	73	97
Berzanska vrednost transakcija akcija			
Sve	NA	443	1031

Finansiranje ponuda za preuzimanje (milioni evra)

	2004	2005	2006
Domaći izvori	24	67	92
Strani izvori	146	511	805

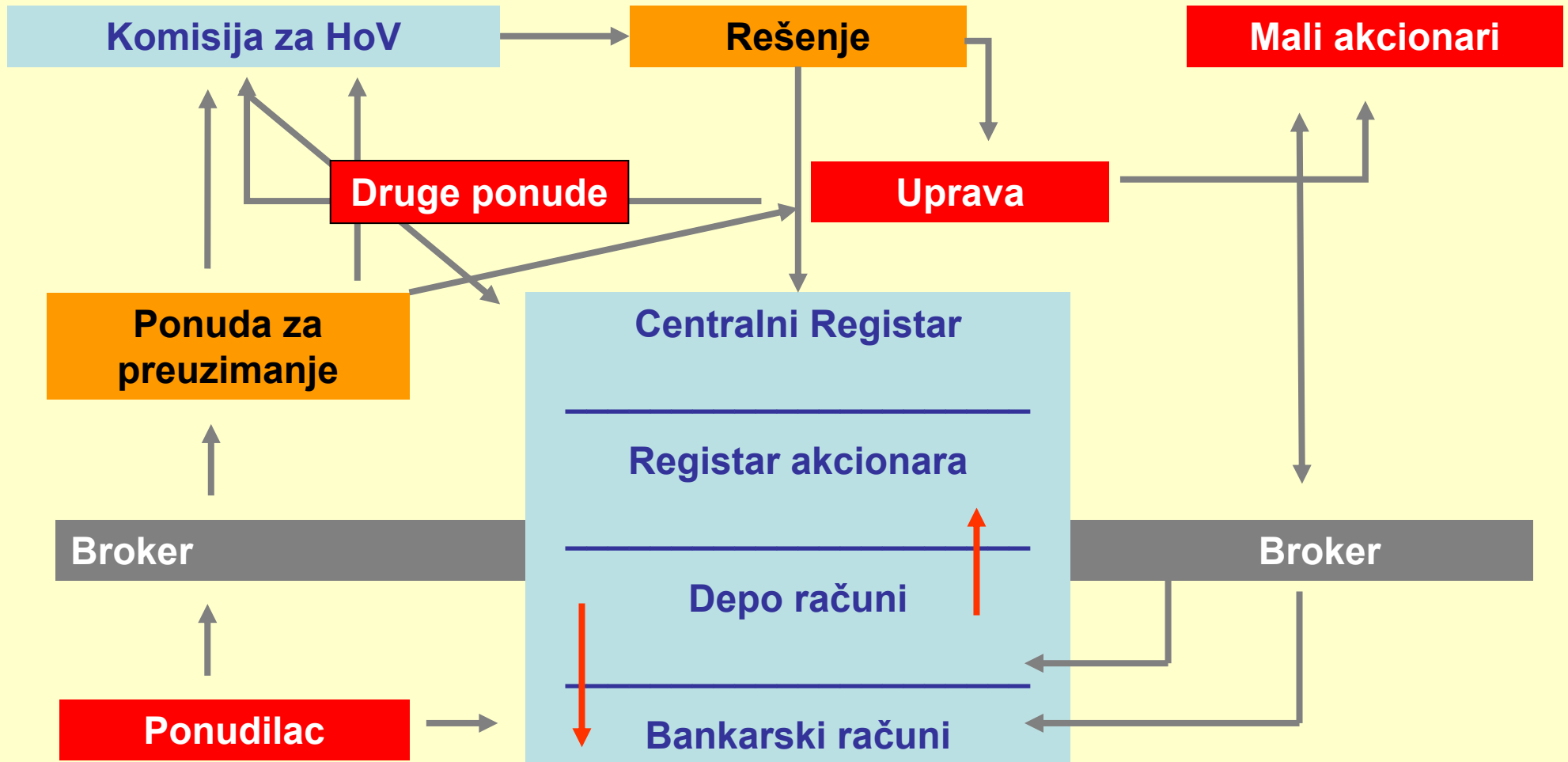
Odnos vrednosti ponuda za preuzimanje i berzanskih transakcija

Slabosti zakonodavstva

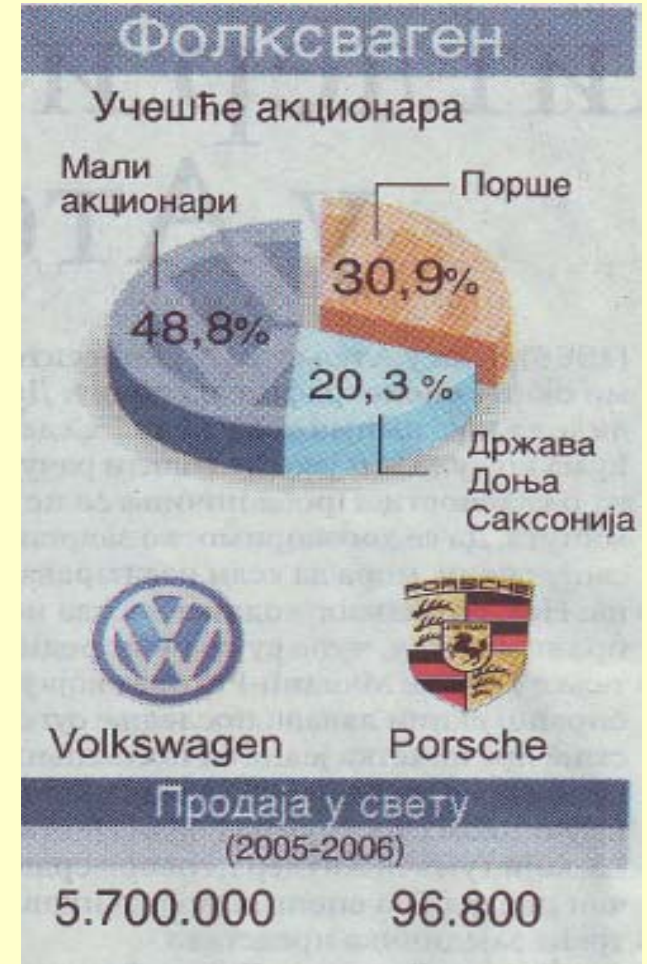
- **Država kao manjinski akcionar imala je akcije bez prava glasa niti je imala svog predstavnika u upravnom odboru**
- **Na osnovu nenominiranog društvenog kapitala zaposleni su imali svoje predstavnike u skupštini akcionara**
- **Zaposleni su sa direktorima često pravili “neprincipijelne” koalicije**
- **Generalni direktor je imao pravo da potpiše prospekt da bi se akcije registrovale u Centralnom registru, bez sankcija ako to ne učini u predviđenom roku**
- **Novi zakon o preuzimanju iz juna 2006 je otklonio ove nepravilnosti preuzete iz starog zakona o hartijama od vrednosti**

Procedura kod ponude za preuzimanje

Aneks: Volkswagen – Odbrana od preuzimanja

- Porše povećao ulog sa 27.3% na 30.9%
- Formalno ponudjeno preuzimanje svih ostalih 69.1% uz minimalnu zakonsku cenu
- Ni jedan investitor ne može da ima više od 20% glasova u Nemačkoj firmi
- Evropski sud pravde se sprema da ukine taj nemački zakon
- Ferdinand Porše osnivač i konstruktor VW
- Generalni direktor njegov unuk Ferdinand Pih
- Berzanska vrednost VW oko 70 mlrd. evra što je verovatno dva/tri puta manja od stvarne vrednosti
- Prihod 2006 veći od 105 mlrd. evra a profit 2.75 mlrd. evra
- Penzioni fondovi “pikiraju” na VW da ga kupe, podele na delove (VW, Audi, Škoda, CEAT) i prodaju uz veliku zaradu

Teme

- Vlasnička struktura
- Odnos principala i agenta
- Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine
  - Koncentracija vlasništva i privatizacija
  - Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva
  - Ponuda za preuzimanje
  - **Zaštita malih akcionara**
  - Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora

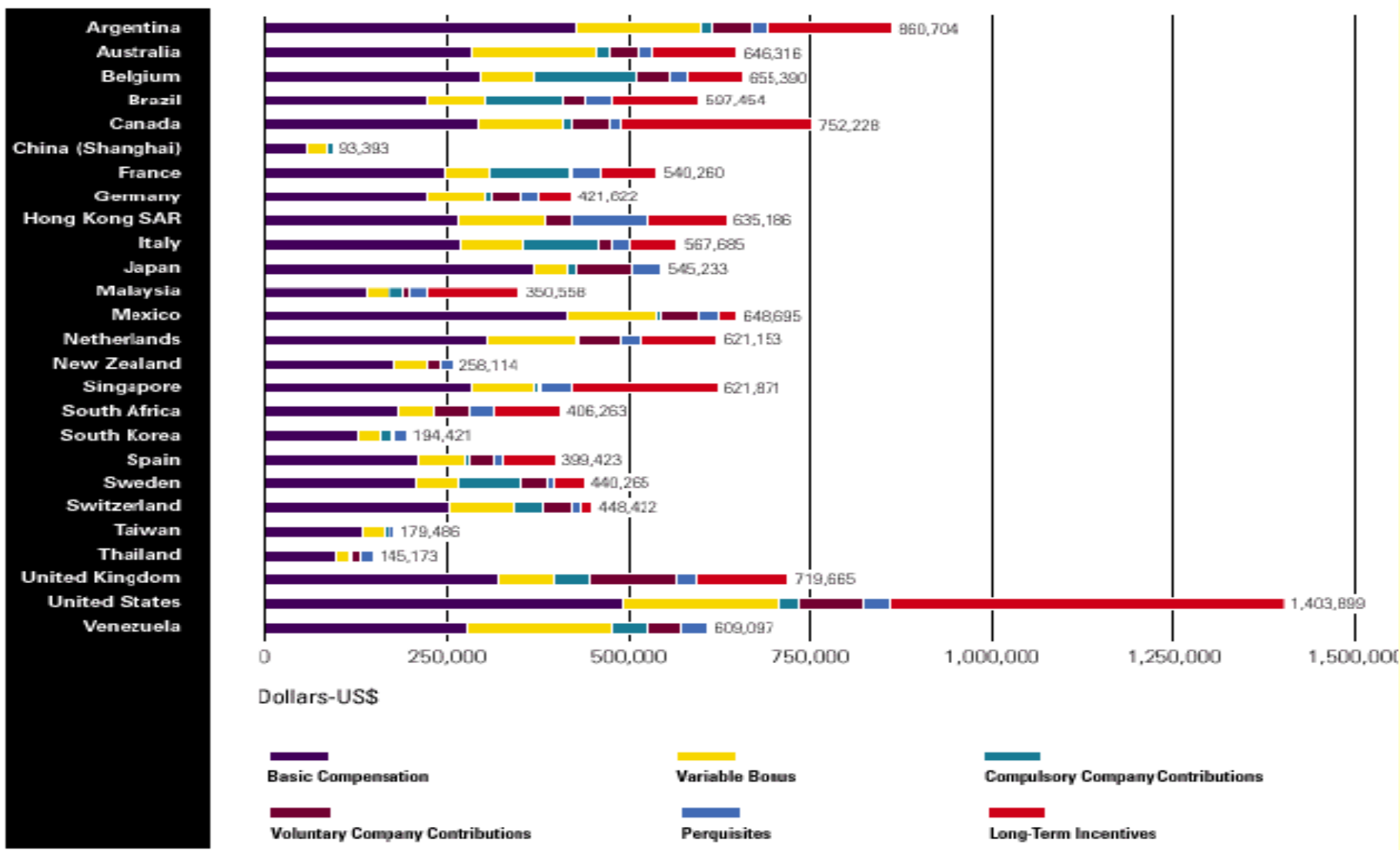
Mali akcionari su ovlašćeni da...

- **Predlože sazivanje vanredne skupštine akcionara ako**
  - Imaju najmanje 10% glasova
  - Upravni odbor mora u roku od dve nedelje da prihvati ili odbije predlog
  - Ako je odluka negativna, mali akcionari imaju pravo na tužbu sudu
  - Sudska odluka u vanparničnom postupku je konačna
- **Da predlože najviše dve tačke za skupštinu akcionara**
  - Ako imaju 10% glasova
  - Imaju pravo na tužbu sudu ako upravni odbor odbije njihov predlog
- **Mogu da traže sudsku odluku kojom se poništava odluka skupštine akcionara ako je nezakonita**
- **U postupku preuzimanja, kada je kupac kupio 95% akcija, imaju pravo da prodaju svoj preostali deo po istim uslovima**
- **Kao i svi akcionari imaju pravo na obaveštavanje o finansijskim i poslovnim izveštajima i izveštajima revizora**

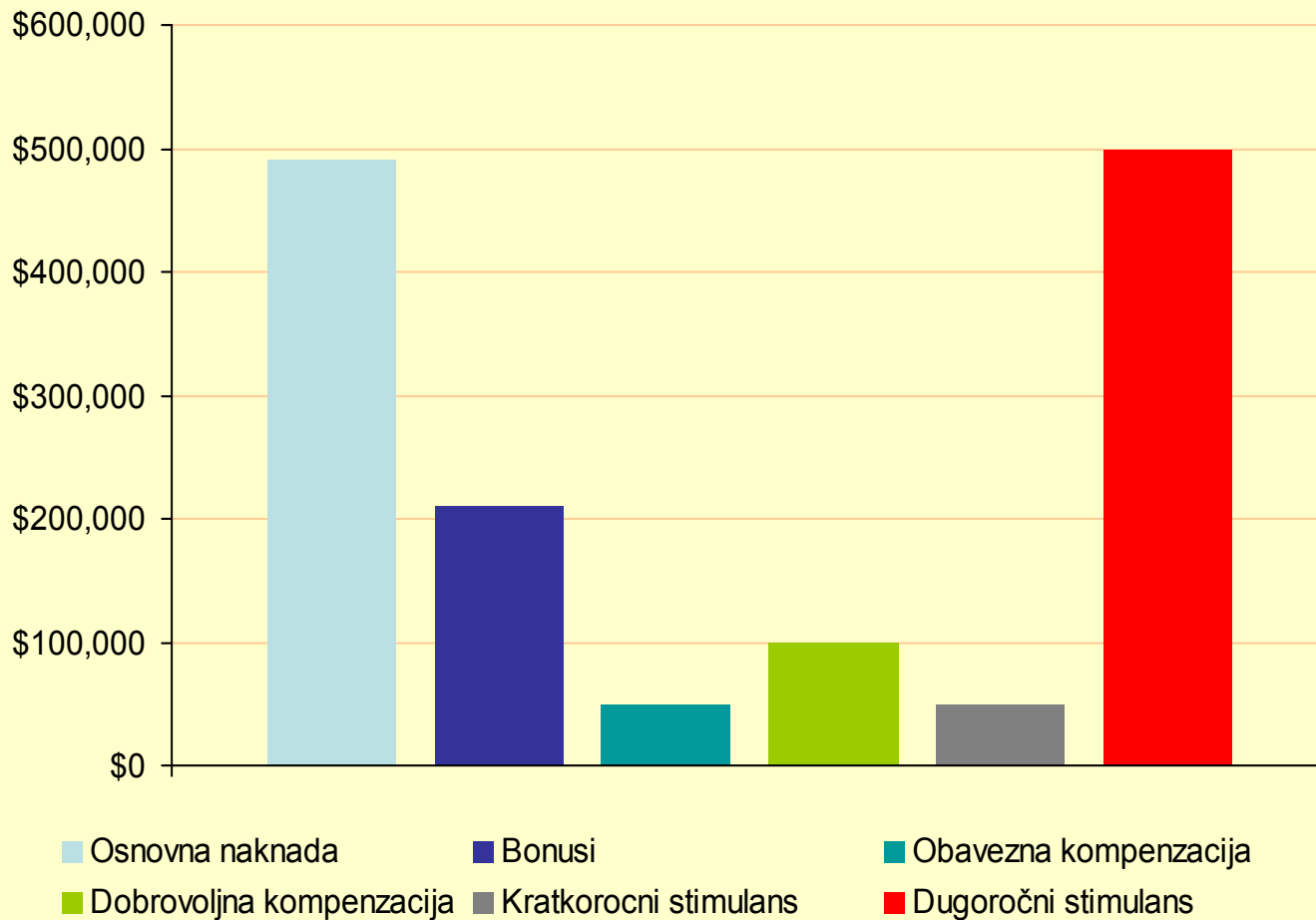
Teme

- Vlasnička struktura
- Odnos principala i agenta
- Modeli rešavanja pitanja odnosa principala i agenta kod privatne svojine
  - Koncentracija vlasništva i privatizacija
  - Beogradska berza i diverzifikacija vlasništva
  - Ponuda za preuzimanje
  - Zaštita malih akcionara
  - Menadžerski ugovori i sastav upravnih odbora

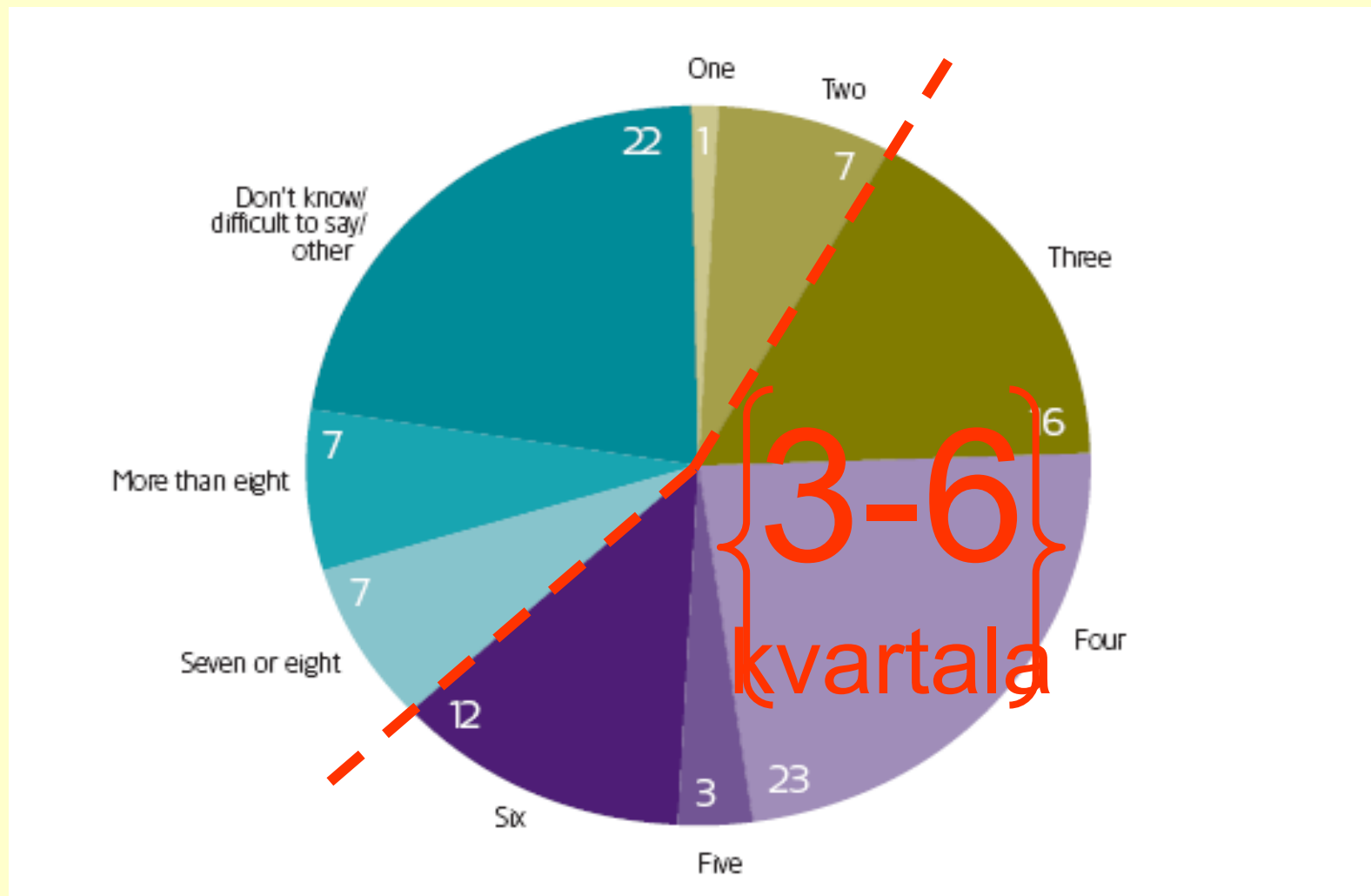
Plate vrhunskih direktora

Plate vrhunskih direktora u SAD

Koliko kvartala je uprava nesmenjiva i pored gubitaka?

Mišljenja stručnjaka za ocenu rejtinga kompanija

Menadžerski ugovori kod nas

- Jedan deo predstavlja osnovnu platu
- Drugi deo čine naknade vezane za uspeh u poslovanju
- Postoji mogućnost da dobiju opcije na akcije preduzeća
- Pravo na otpremninu u slučaju da je ranije raskinut radni odnos
- Druge pogodnosti

Po pravilu

- Direktori imaju devet do deset puta veću platu u odnosu na prosečnu platu u preduzeću
- Plata je diskreciona odluka upravnog odbora
- Za sada nisu u većoj primeni opcije
- Otpremnina iznosi između jedne i dve godišnje plate
- Druge pogodnosti (otkup poslovnog automobila ili stana)

Sastav upravnih odbora

- **Zatvorena akcionarska društva imaju upravni odbor ili direktora**
- **Otvorena akcionarska društva imaju upravni odbor**
- **Predsednik upravnog odbora je ujedno i direktor**
  - **Kod banaka predsednik izvršnog odbora je ujedno i direktor**
- **Broj članova upravnog odbora kod otvorenih akcionarskih društava izmedju 3 i 15**
  - **Kod banaka: minimum 3**
- **Broj članova upravnog odbora odredjuje se osnovačkim aktom**
- **Nezavisni članovi upravnog odbora kod kotiranih otvorenih akcionarskih društava**
  - **Najmanje 2**
- **Članove upravnog odbora predlažu članovi upravnog odbora, akcionari ili komisija za imenovanje upravnog odbora**
- **Kod banaka svi članovi upravnog odbora moraju biti "fit and proper" i imati saglasnost Narodne banke Srbije**
  - **Najmanje 3 moraju biti profesionalci**
  - **Najmanje 1 mora da zna srpski jezik**

Sastav upravnih odbora

	Upravni odbor	Procenat	Izvršni odbor	Procenat
Banke				
Prosečno članstvo	6		3.3	
Broj nezavisnih članova	2.2	36%		
Stranci	2.5	41%	0.8	24%
Preduzeća				
Prosečno članstvo	4.6			

Hvala na pažnji

- **Pitanja?**